DOI: [10.32702/2307-2156-2021.11.32](https://doi.org/10.32702/2307-2156-2021.11.32)

УДК: 35::351,354.1; 61::614.2,614.39; 351:614.2.

*Д. О. Самофалов,
к. мед. н., докторант кафедри гуманітарних та соціально-політичних наук Одеського
регіонального інституту державного управління, Національна академія державного
управління при Президентові України, Директор Південного міжрегіонального
департаменту Національної служби здоров'я України
ORCID ID: 0000-0001-7850-5365*

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ МЕДИЧНИХ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ДОСЯГНЕННЯ УНІВЕРСАЛЬНОГО ПОКРИТТЯ МЕДИЧНОЮ ПОСЛУГОЮ В ОХОРОНІ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ

*D. Samofalov
PhD in Medical Sciences, Doctoral Candidate of the Department of Humanitarian and Socio-
Political Studies, Odessa Regional Institute for Public Administration of the National Academy for
Public Administration under the President of Ukraine, Director of the Southern Trans-regional
Department of the National Health Service of Ukraine*

CURRENT ISSUES OF PUBLIC MANAGEMENT OF THE IMPLEMENTATION OF MEDICAL TELECOMMUNICATIONS TECHNOLOGIES TO ACHIEVE UNIVERSAL HEALTH COVERAGE IN THE UKRAINIAN HEALTH CARE

В статті розглянуто стан впровадження універсального покриття медичною послугою в Україні. Наслідки та стратегії реформи охорони здоров'я, яка зараз впроваджується в Україні. Стан публічного управління в досягненні універсальним покриттям медичною послугою та залучення до цього завдання інформаційно комунікаційних технологій. Розглянуто стан законодавства та публічного управління щодо використання інформативно-комунікативних технологій в Україні. Виокремлено поняття «телемедицина», зроблено огляд світової практики щодо визначення цього поняття та юридичного врегулювання питань ліцензування та сплат за телемедичну послугу. Проведено історичний огляд введення поняття телемедицини в полі публічного управління в Україні. Надано аналіз бази даних "Законодавство України" по ключовим словам, виявлені основні документи та їх вплив на публічне управління та адміністрування телемедичної послуги. Визначенні поняття «телемедицина», «телемедична консультація», «телемедична мережа». Сформульовані пропозиції для покращення використання телемедицини в досягненні універсального покриття медичною послугою в Україні.

The article has studied the state of introduction of universal health coverage in Ukraine. Consequences and strategies of health care reform currently being implemented in Ukraine. The state of public administration in achieving universal coverage of medical services and the involvement of information and communication technologies in this task. Problem and aim of the article was to carry out a comprehensive analysis of the state of public administration in the implementation and use of medical telecommunications technologies, and telemedicine in the

achievement of universal health coverage in Ukraine, as well as the development of recommendations for its improvement. The state of legislation and public administration regarding the use of information and communication technologies in Ukraine is given. The concept of "telemedicine" is highlighted. A review of world practice in defining this concept and legal regulation of licensing and payments for telemedicine services is made. A historical review of the introduction of the concept of telemedicine in the field of public administration in Ukraine. The analysis of the database "Legislation of Ukraine" by keywords is given, the main documents and their influence on public administration and administration of telemedicine service are revealed. Definitions of "telemedicine", "telemedicine consultation", "telemedicine network". Proposals for improving the use of telemedicine in achieving universal coverage of medical services in Ukraine have been formulated. It is shown that the legislation and the current state of public administration in Ukraine, which regulates the provision of telemedicine services in order to bring help to every citizen, has a number of significant shortcomings. The existing legal framework leaves quite serious gaps regarding the specifics of counseling through information and communication tools, problems with checking these consultations and the possibility of abuse of this resource by patients, possible errors due to incomplete clinical picture (as can be obtained by eye examination).

Ключові слова: *Універсальне покриття медичною послугою; Телемедицина; інформаційно-комунікативні технології; публічне управління; комунікаційні технології в охороні здоров'я; електронні системи охорони здоров'я; e-Health; електронні медичні записи; цифрові системи охорони здоров'я; охорона здоров'я*

Keywords: *universal health coverage; Telemedicine; information and communication technologies; health care; public administration; communication technologies in health care; Electronic health care systems; e-Health; Electronic medical records; Digital health care systems.*

Постановка проблеми, у загальному вигляді. Цифрова революція є основною тенденцією змін суспільного та особистого життя в сьогоденні. Нові технології впливають як на суспільство в цілому, уряди так і на кожного індивідуума. Цифровізація змінює сучасне публічне управління та наближає послугу до кінцевого споживача. Важливою тенденцією сучасного реформування української охорони здоров'я є розбудова універсального покриття медичною послугою (УПМП). Однак другий, та самий складний етап реформи охорони здоров'я збігся з одним з найскладніших викликів - пандемією гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2. Тож більшість сервісів переходять на віддалений режим роботи. Втім залишається питання щодо охорони здоров'я: який обсяг медичної галузі здатна перейти в онлайн. Сьогодні в Україні склались оптимальні передумови для масового впровадження та застосування телемедицини: існує значний запит пацієнтів на наближення медичної консультації, зростання покриття мережі інтернету та його швидкості, значне зменшення розміру цифрових пристроїв з відповідним підвищенням обчислювальної потужності, і головне те що в рамках впровадження реформи важливим інструментом передачі даних стала електронна системи охорони здоров'я (ЕСОЗ). Відповідно до визначення Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) для наближення медичної допомоги до кінцевого споживача, може стати телемедицина, яку ВООЗ визначає, як надання медичних послуг, у випадку коли відстань є критичним фактором, усіма медичними працівниками, які використовують інформаційно -комунікаційні технології (ІКТ) для обміну інформацією необхідною для діагностики, лікування та профілактики захворювань та травм, досліджень та оцінки, а також для продовження освіти постачальників медичних послуг, все в інтересах поліпшення здоров'я окремих людей та громад [1]. Зарубіжний досвід впровадження телемедицини показав позитивні результати, однак в кожній країні залишається велика кількість питань щодо юридичного урегулювання використання телемедицини так і до публічного управління та адміністрування даного типу медичних послуг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні наукові тенденції призводять до достатньо широкого вивчення теми використання телемедицини, для покращення доступу пацієнтів до різних медичних сервісів В. М. Соколов, Палагін, О. В., Чередник Л. А. [2;3;4]. Однак теми зазвичай висвітлюється однобоко, а дослідники фокусуються на окремих нозологіях, досліджуючи суто медичний аспект.

Дубчак розглядаючи стан телемедицини в Україні, майже не торкається питань публічного управління цією галуззю [5].

Особливий фокус в своїх дослідженнях АМ Біловол та співавтори роблять на навчання лікарів за допомогою телемедицини [6].

Певні питання лежать в площині безпеки передачі даних та нормативно-правового врегулювання [7;8;9].

Беззуб І. достатньо детально в своїй статті розглядає історію розвитку та впровадження телемедицини в Україні, однак не зупиняючись на питаннях публічного управління та публічного адміністрування, та не розглядаючи проблеми сьогодення та подальший розвиток в цьому напрямку [10].

В незначній кількості статей, які стосуються публічного управління та адміністрування частіше розглядаються окремі документи, без аналізу системного впливу телемедицини та нормативно-правової бази на загальну імплементацію телемедицини на УПМП. Так Берназ-Лукавецька Олена Михайлівна розглядає тільки «Меморандум щодо впровадження телемедицини», не встановлюючи його зв'язків з іншими нормативно-правовими актами, та не розглядаючи як системний документ щодо досягнення УПМП [11]. При цьому Д. Оносовський достатньо детально аналізує стан правового визначення телемедицини, зазначаючи основні проблемні моменти в законодавстві, однак не аналізуючи системно вплив телемедицини на надання медичної допомоги в цілому та впровадження реформи охорони здоров'я [12].

Так само і питання що стосуються УПМП зазвичай відносяться до вивчення механізмів фінансування охорони здоров'я, а не до технологій здатних наблизити послугу до пацієнта та публічного управління пов'язаного з цією послугою [13;14;15]. Велика кількість наукових робіт присвячена ролі телемедицини під час пандемії COVID-19 [16].

Цілі статі. Здійснити комплексний аналіз стану публічного управління питань впровадження та використання медичних телекомунікаційних технологій, і зокрема телемедицини в досягненні УПМП в Україні, а також розроблення рекомендацій щодо його вдосконалення.

Виклад основного матеріалу дослідження. УПМП спрямовано на забезпечення кожного медичними послугами які він потребує, належної якості та без катастрофічних витрат з кишені. Однак, як зазначено в документі МОЗ України «Програма медичних гарантій: впровадження в Україні» жодна країна не здатна забезпечити всіх громадян всіма послугами без обмежень у кількості, тому необхідно розраховувати підходи до стратегічних закупівель, та оптимізацію ресурсу [17].

Відповідно до звіту Світового банку, шлях до УПМП передбачає вихід за межі поточного охоплення медичних послуг і врешті-решт розширитися на комплексний спектр послуг, які зможуть ефективно надавати втручання необхідної якості для задоволення потреб охорони здоров'я населення, наскільки це можливо з огляду на наявні ресурси. (disclaimer: This is an adaptation of an original work by The World Bank. Views and opinions expressed in the adaptation are the sole responsibility of the author or authors of the adaptation and are not endorsed by The World Bank/Це адаптація оригінального твору Світового банку. Погляди та думки, висловлені в адаптації, є виключною відповідальністю автора або авторів адаптації та не схвалені Світовим банком) [18].

Всесвітня Асамблея охорони здоров'я (ВАОЗ) ВООЗ та три з шести регіональних комітетів ВООЗ в 2013 році прийняли ряд резолюцій щодо електронної охорони здоров'я та використання інформаційно-комунікаційних технологій в охороні здоров'я. Ці резолюції надали легітимності електронному здоров'ю як галузі роботи ВООЗ та її держав-членів. Виконання цих резолюцій сприятиме досягненню Цілей розвитку тисячоліття (ЦРТ) та УПМП [19].

Відповідно до «Методичних рекомендацій з діагностики та лікування деяких захворювань при наданні телемедичних послуг» головною метою впровадження телемедицини є поліпшення здоров'я населення шляхом забезпечення рівного доступу до медичних послуг належної якості [20]. Таке визначення напряму стосується досягнення УПМП.

Вперше термін «телемедицина» в українському правовому полі з'явився в ЗУ Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки (від 09.01.2007 № 537-V), в якому було визначено вектор щодо створення Інформаційного кодексу України, в якому, зокрема було б врегульовано і питання телемедицини. Слід зазначити що Кабінетом міністрів в плані заходів щодо реалізації Концепції розвитку електронної охорони здоров'я серед завдань для МОЗ на 2022-2025 роки також визначено розвиток систем підтримки клінічних рішень серед яких одне з провідних місць займає телемедицина [21]. Крім того в концепції розвитку електронної охорони здоров'я однією з цілей досягнення також є розвиток систем підтримки клінічних рішень зокрема телемедицини [22]. Також розвиток телемедицини був передбачений Стратегією розвитку інформаційного суспільства в Україні від 2013 року [23]. А в 2016 році за результатами парламентських слухань на тему "Про реформу охорони здоров'я в Україні" було доручено МОЗ України за участі Національної академії медичних наук України розробити проект концепції державної політики інформатизації охорони здоров'я України, передбачивши формування відповідної інфраструктури, створення національної інформаційно-комп'ютерної мережі у сфері охорони здоров'я, галузевої системи баз даних, опорних зон інформатизації охорони здоров'я в регіонах; продовжити комплексне запровадження та розвиток на третинному рівні медичної допомоги технологій телемедицини з максимальним наближенням її діагностичних та консультативних можливостей до медика первинного контакту і пацієнта [24].

При пошуку по сайту <https://zakon.rada.gov.ua/> у базі даних "Законодавство України" (станом на 15 жовтня 2021 р.) по ключовим словам «ЕСОЗ», «телеконсультування», «телемедична послуга», «телемедична мережа», «телемедицина» знайдено 131 документ, з них по ключовому слову «телемедицина» - 101 документ. 4 Закони України, що діють (Основи законодавства України про охорону здоров'я Закон України від 19.11.1992 № 2801-XII; Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я Закон України від 03.12.2020 № 1053-IX; Про підвищення доступності та якості медичного обслуговування у сільській місцевості Закон України від 14.11.2017 № 2206-VIII; Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки Закон України від 09.01.2007 № 537-V;), 16 Постанов Кабінету міністрів та 13 Наказів МОЗ України.

А також інші документи, що значною мірою не впливають на впровадження телемедицини в Україні, наприклад 16 документів, це Накази Міністерства внутрішніх справ про затвердження або внесення змін до Тарифів на платні послуги Територіальними медичними об'єднаннями Міністерства внутрішніх справ України.

При аналізі діючих документів, виявлена ціла низка проблем пов'язаних з визначеннями та систематизацією надання допомоги з використанням телемедичних технологій.

У 2017 року вступив у дію Закон України «Про підвищення доступності та якості медичного обслуговування у сільській місцевості» в якому вперше введено юридичне поняття «телемедицина». Відповідно до Відповідно до Розділу II ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ цього ЗУ були внесені зміни в ЗУ «Основи законодавства України про охорону здоров'я» та підписано Меморандум щодо впровадження телемедицини. Завданнями Меморандуму було проведення аналізу зарубіжного досвіду щодо обміну даними медичних досліджень з використанням телекомунікаційних засобів; створення та запуску електронної бази медичних даних, включаючи обмін медичною інформацією; - організації та використання телемедичних мереж; розроблення вимог до медичного обладнання та програмного забезпечення, у тому числі навчання сімейних лікарів роботі з таким обладнанням; [25].

Основним серед перелічених вище нормативно-правових актів у сфері охорони здоров'я є ЗУ «Основи законодавства України про охорону здоров'я», в якому дано наступне визначення: «телемедицина - комплекс дій, технологій та заходів, що застосовуються при наданні медичної допомоги, з використанням засобів дистанційного зв'язку у вигляді обміну електронними повідомленнями» (станом на 15.10.2021) [26]. Так само трактується телемедицина в усіх пов'язаних підзаконних актах (Наказ 19.10.2015 № 681 «Про затвердження нормативних документів щодо застосування телемедицини у сфері охорони здоров'я») [27]. Дане визначення не дає вичерпного розуміння чим саме виступає телемедицина, а з іншого боку формулювання дає досить широке поле для трактування. Так існує в формулюванні «для обміну інформацією в електронній формі» не відповідає суті телемедицини, адже в ЕСОЗ також іде обмін певною інформацією в електронній формі під час надання медичної допомоги, але такий обмін не є частиною телемедицини, у той час як телемедицина згодом повинна стати частиною ЕСОЗ. Крім того не зрозуміло ступінь захисту інформації, адже обмін електронною інформацією може проходити через будь які канали (месенджери Viber, Telegram, Whatsapp, електронну пошту тощо, про що також зазначає Д. Оносовський [12]), що є недопустимим, з огляду на передачу при телемедичному консультуванні медичної інформації та персональних даних. Отже таке трактування протирічить ЗУ "Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах" та ЗУ "Про захист персональних даних" [28;29].

Булеца С.Б. визначає Телемедицину як поєднання телематики та медицини. Головним питанням вбачаючи регулювання передачі інформації через мережі та захист приватних даних. В науковій роботі виділено два типи регуляцій – «Квазіконтракти» (системи французько-римського права) і «звичаї доброзичливого втручання у чужі справи» (німецькі правові системи) стосуються пацієнтів у комі. [30].

Слід зазначити, що в зарубіжній літературі намагаються провести розгалуження термінів «Tele-Health» та «Telemedicine». В українських нормативно-правових актах та наукових статтях використовується лише термін «Телемедицина». Так зазвичай в поняття «Tele-Health» вкладається ширше значення обміну інформації пов'язаною з питаннями здоров'я, хоча певні автори використовують цей термін як синонім терміну «Telemedicine». До «Tele-Health» окрім класичних консультацій щодо діагнозу або лікування конкретного пацієнта, можуть бути включені дистанційні неклінічні послуги: консиліуми, координація між медичними закладами, телеконференції, адміністративні зустрічі та сервіси з безперервного професійного розвитку. [31;32]. Тобто термін «Tele-Health» можна прирівняти до терміну «Електронна система охорони здоров'я» в контексті

В зарубіжній практиці публічного управління зустрічається досить широке визначення поняття «телемедицина» та правила використання ІКТ в медичній практиці. Крім того розглядаються питання ліцензування такого виду діяльності, захисту персональних даних, звітування та оплати за телемедичну консультацію [33;34;35].

Таким чином для врахування всіх питань пов'язаних з консультуванням через засоби дистанційного консультування необхідно розширити визначення терміну «телемедицина» та викласти його в такому вигляді: Телемедицина - комплекс дій, технологій та заходів, що застосовуються під час надання медичної послуги або реабілітаційної допомоги пацієнту з використанням інформаційно-комунікаційних технологій для обміну медичною інформацією між медичними працівниками або медичним працівником та пацієнтом в електронній формі через захищені цифрові канали. Однак і таке визначення буде включати тільки питання надання послуги.

В ЗУ «Основи законодавства України про охорону здоров'я» визначено, що до обов'язків держави належить забезпечення кваліфікованою медичною та реабілітаційною допомогою, включаючи вільний вибір лікаря та фахівця з реабілітації, вибір методів лікування та реабілітації відповідно до рекомендацій лікаря та фахівця з реабілітації, вибір закладу охорони здоров'я. При цьому серед відповідно до ст. 8 цього закону медична допомога підрозділяється на екстрену медичну допомогу (ЕМД); первинну медичну допомогу (ПМД); вторинну (спеціалізована) та третинну (високоспеціалізована) медичну допомогу, а також паліативну допомога.

Серед законів які унормовують данні види допомоги, можна виділити ЗУ «Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я» та ЗУ «Про екстрену медичну допомогу». Інші види медичної допомоги розглянуті в ЗУ «Основи законодавства України про охорону здоров'я» і окремими законами не унормовуються.

Серед спеціальних методів використання телемедицини, необхідно зупинитись на телереабілітації введеної ЗУ «Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я». Так в ЗУ прописано, що «надання реабілітаційної допомоги із застосуванням телереабілітації здійснюється шляхом телереабілітаційного консультування разом з обстеженням, телереабілітаційних зборів мультидисциплінарної реабілітаційної команди, телеметрії, контролю,

домашнього телеконсультування та освіти пацієнта, дистанційної супервізії та в інших формах, що не суперечать законодавству. [36]. В цьому законі дається пояснення терміну «телереабілітація», який визначається як здійснення реабілітаційних заходів із використанням засобів дистанційного зв'язку. А також в ст. 19 наведена деталізація щодо надання телереабілітаційної допомоги. Однак а ні з визначення, а ні з ст. 19 незрозуміло у чому полягає відмінність «телереабілітації» від «телемедицини».

Крім того, в законі зазначено, що «Порядок надання реабілітаційної допомоги із застосуванням телереабілітації визначається центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику в сфері охорони здоров'я». Однак наразі станом на жовтень 2021 року, Порядок ще не прийнято. Взагалі до ЗУ «Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я» планується 11 підзаконних актів, з яких прийнято тільки Наказ МОЗ України від 20.04.2021 № 771 "Про затвердження Протоколу надання реабілітаційної допомоги пацієнтам з коронавірусною хворобою (COVID-19) та реконвалесцентам" в якому прописано що саме повинна включати телереабілітація при наданні допомоги пацієнтам з коронавірусною хворобою (COVID-19) та реконвалесцентам:

Телереабілітація має включати: оцінювання пацієнта (за допомогою засобів телереабілітації) із застосуванням анкетування телефоном або фізичної оцінки за допомогою відео-конференції; призначення програми фізичних вправ для кожного пацієнта, для самостійного виконання та/або під контролем із застосуванням відео-конференції в режимі реального часу; здійснення записів в медичній документації із інформацією про толерантність до фізичних навантажень (обмеження та симптоми під час вправ) для забезпечення безпеки; перевірка простору та безпеки місця, де будуть виконуватися вправи; терапевтичні аеробні вправи для нижніх кінцівок (наприклад, ходьба); терапевтичні вправи для зміцнення верхніх кінцівок (наприклад, із обтяжувачами з невеликою вагою, еластичними стрічками тощо); терапевтичні вправи для зміцнення нижніх кінцівок (наприклад, присідання); частота: принаймні два рази на тиждень замінювати сеанси в амбулаторії, на додаток до домашньої програми вправ без нагляду щонайменше у два дні тижня (телемоніторинг); втручання в сфері ерготерапії, терапію мови та мовлення, психологічне консультування, тощо з використанням засобів телереабілітації; повторне оцінювання за допомогою засобів телереабілітації [37].

В ЗУ «Про екстрену медичну допомогу» не прописується використання телемедицини, або інших видів консультацій за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій. І телемедицина з'являється тільки в підзаконних актах. Так в положенні про відділення екстреної та невідкладної допомоги, серед функцій та завдань даного відділення зазначено: «у разі необхідності, надання консультацій медичним працівникам бригади екстреної медичної допомоги, первинної медичної допомоги та інших ЗОЗ із використанням засобів телемедицини» [38].

А також в постановою Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2020 р. № 1359 Порядок роботи оперативно-диспетчерських служб (ОДС) центрів екстреної медичної допомоги та медицини катастроф, серед основних завдань визначено обмін інформацією включаючи надання медичної допомоги із застосуванням телемедицини, та забезпечення процесу надання консультативної медичної допомоги із застосуванням телемедицини» [39].

Наказі МОЗ від 19.03.2018 № 504, який регламентує порядок надання первинної медичної допомоги, телемедицина не згадується, але зазначається, що лікар з надання ПМД може прийняти рішення про надання окремих послуг ПМД з використанням засобів телекомунікації відповідно до режиму роботи надавача ПМД [40].

В зарубіжній юридичній практиці важливими питаннями є ліцензія на надання телемедичної послуги та місце надання телемедичної послуги.

Слід зазначити, що телемедична послуга може надаватись на всіх рівнях медичної допомоги та не потребує отримання додаткових або окремих ліцензій в Україні, а ліцензується виключно в межах тих спеціальностей на які отримує ліцензію ЗОЗ або ФОП.

Що стосується розбудови мережі та наближення послуги для пацієнта, то необхідно зазначити наказ МОЗ, який був створений та затверджений ще до того, як з'явилося юридичне визначення телемедицини в 2017 році. А саме наказ МОЗ 19.10.2015 № 681 «Про затвердження нормативних документів щодо застосування телемедицини у сфері охорони здоров'я» [27;41]. В наказі затверджено основні правила організації медичної допомоги на первинному, вторинному (спеціалізованому), третинному (високоспеціалізованому) рівнях із застосуванням телемедицини. Положення про кабінет телемедицини закладу охорони здоров'я та деякі пов'язані форми медичної документації.

Також у цьому наказі дано визначення телемедичної мережі як форми організації надання медичної допомоги населенню із застосуванням телемедицини. У розділі III описані вимоги до телемедичної мережі, яка складається із ЗОЗ незалежно від форми власності, ФОП, які здійснюють господарську діяльність з медичної практики, що об'єднані у єдину систему та використовують для взаємодії спеціалізовану інтернет-платформу для телемедицини. Спеціалізована інтернет-платформа визначена як Портал телемедицини, що може бути створений юридичними особами незалежно від форми власності та ФОП. Однак в наказі не зазначено чи повинні органи публічної влади на місцях приймати участь в створенні та адмініструванні мережі, та чи повинна мережа покривати якусь адміністративну одиницю. Відповідно до наказу «Організація роботи Порталу телемедицини, що повинен відповідати вимогам, наведеним у пункті 5 цього розділу, здійснюється юридичними особами незалежно від форми власності та фізичними особами - підприємцями на підставі договорів з Учасниками телемедичної мережі». Таким чином виходить, що мережа може бути створена як органами публічної влади (місцевими органами виконавчої влади, та їх представництвами – Департаментами

охорони здоров'я; органами місцевого самоврядування) так і окремими юридичними особами не залежно від форми власності. А включення в мережу відбувається виключно на рівні договірних відносин. Що не сприяє системному вирішенню питання щодо УПМП, хоча певною мірою і розширює доступність самої послуги.

З 1 квітня 2020 року, майже всі державні ЗОЗ що надають спеціалізовану допомогу стали отримувати оплату від Національної служби здоров'я України (НСЗУ) за надану медичну допомогу пацієнтам. Для розбудови УПМП передбачено, що будь який ЗОЗ не залежно від форми власності, при відповідності певним умовам, може укласти договір з НСЗУ. Серед пріоритетних пакетів було визначено допомогу при пологах, лікування гострого мозкового інсульту, допомогу у складних неонатальних випадках, лікування гострого інфаркту міокарда та проведення інструментальних обстежень для ранньої діагностики онкозахворювань, що значно наблизило таку допомогу до пацієнта та сприяло відкриттю відділень надання допомоги при інсульті або інфаркті у районних лікарнях у віддалених місцевостях. [42]. Враховуючи те, що такі стани потребують іноді термінової консультації фахівцями дефіцитних спеціальностей до умов закупівлі таких послуг було внесено можливість проведення термінових телемедичних консультацій, відповідно до клінічної ситуації.

Також важливо врахувати, що в Наказі МОЗ 1881 від зазначено, що надання екстреної медичної допомоги у Багатопрофільних лікарнях інтенсивного лікування (БЛІЛ) першого та другого рівнів повинно бути забезпечення цілодобової доступності (включаючи можливість використання телемедицини). А в положенні про відділення екстреної та невідкладної допомоги, серед функцій та завдань даного відділення зазначено: надання консультацій медичним працівникам бригади ЕМД, із використанням засобів телемедицини.

Також в 2007 році Наказом МОЗ [43] створено "Державний клінічний науково-практичний центр телемедицини Міністерства охорони здоров'я України", який би мав стати основною установою з координації та розвитку телемедичних мереж. До завдань центру зокрема входить організаційно-методична, аналітично-інформаційна науково-дослідна та дослідно-конструкторська робота з розвитку телемедичних технологій. Міжнародне співробітництво в області телемедицини. Інформаційно-просвітницька та пропагандистська діяльність. Участь у розробці нормативно-правових актів. Однак на сьогодні центр не приймає участі а ні в формуванні або втіленні політик стосовно телемедицини, а ні у впровадженні новітніх технологій, а не в створенні телемедичних мереж. В інтернеті навіть не існує веб-сайту даного центру, що було б цілком очікувано від закладу який виступає головним закладом щодо впровадження інтернет технологій в медичному консультуванні. Однак відповідно до даних зазначених в Єдиному державному реєстрі підприємств та організацій України не перебуває в стані припинення та навіть отримав 1,8 млн. грн. на функціонування в 2020 році.

Що стосується розвитку приватних закладів та приватних мереж то відповідно до 1138 ТМ послуги можуть надаватись на платній основі [44]. Однак, зрозуміло, що платні послуги не відіграють значущої ролі в досягненні УПМП.

На сьогодні важливим питанням є впровадження та використання телемедицини у відповідь на коронавірус. В світі спостерігається тенденція щодо широкої відповіді, у тому числі і в правовому полі, щодо використання телемедицини. Так в США 22 штати змінили свої закони або політики на період пандемії для створення більш сприятливих умов щодо впровадження та спрощення отримання страхових виплат за телемедичні консультації. [45]. Слід зазначити, що в практичній площині певна кількість ЗОЗ переорієнтувались на надання допомоги під час пандемії за допомогою телемедицини. У той же час, єдиною зміною в українському законодавстві це внесення змін до Порядку формування медичних висновків про тимчасову непрацездатність в Реєстрі медичних висновків в електронній системі охорони здоров'я, затвердженого наказом Міністерства охорони здоров'я України від 01 червня 2021 року № 1066, що на період проведення заходів, спрямованих на запобігання виникненню та поширенню гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, а також локалізацію та ліквідацію її спалахів та епідемій в Україні, відповідно до вимог, встановлених Кабінетом Міністрів України, формування медичних висновків в амбулаторних умовах надання медичних послуг може здійснюватися лікарем, який надає первинну медичну допомогу, на підставі звернення та опитування хворого за допомогою засобів телефонного зв'язку або інтернет-телефонії, засобів телемедичного зв'язку з обов'язковим відповідним записом у Реєстрі медичних записів, записів про направлення та рецептів в електронній системі охорони здоров'я [46]. Що само по собі не збільшує УПМП.

Висновки з даного дослідження. З вищенаведеного можна резюмувати, що законодавство та сучасний стан публічного управління України яке регулює надання телемедичної послуги з метою наближення допомоги кожному громадянину має цілу низку суттєвих недоліків. Існуюча юридична база залишає досить серйозні прогалини щодо особливостей консультування через інформаційно-комунікаційні інструменти, проблеми щодо перевірки цих консультацій та можливості зловживання цим ресурсом від пацієнтів, можливі помилки за рахунок неповної клінічної картини (як можна отримати при очному огляді). Шляхом подолання цих недоліків, це усунення законодавчих прогалин, виписування деталізованих вимог, створення стратегії та дорожньої карти щодо впровадження телемедицини з метою досягнення УПМП.

Для врахування всіх питань пов'язаних з консультуванням через засоби дистанційного консультування необхідно розширити визначення терміну «телемедицина» та викласти його в такому вигляді: Телемедицина - комплекс дій, технологій та заходів, що застосовуються під час надання медичної послуги або реабілітаційної допомоги пацієнту з використанням інформаційно-комунікаційних технологій для обміну медичною інформацією між медичними працівниками або медичним працівником та пацієнтом в електронній формі через захищені цифрові канали. Однак і таке визначення буде включати тільки питання надання послуги.

В межах реформи охорони здоров'я передбачені в вимогах та договорах з НСЗУ можливості щодо проведення термінових консультацій лікарями інших спеціальностей за допомогою телемедицинських консультацій, відповідно до клінічної ситуації надає можливості створювати центри надання медичної допомоги при інфарктах та інсультах, що значно покращує доступність пацієнта до високотехнологічної медичної послуги.

Серед проблемних питань також слід зазначити, що немає державницької позиції щодо формування телемедичної мережі, та її ролі в УПМП. На сьогодні в публічному управлінні визначено можливість створювати телемедичну мережу, але жодним чином не обумовлена участь публічної влади в розбудові цієї мережі, та роль самої телемедичної мережі в досягненні УПМП.

Перспективи подальших розвідок. Створення ґрунтового наукового базису нормотворчої діяльності у цій сфері, на основі результатів якого можна буде провести впорядкування законодавства про використання телемедицини для досягнення Універсального покриття медичною послугою.

Список літератури.

1. A health telematics policy in support of WHO's Health-For-All strategy for global health development: report of the WHO group consultation on health telematics, 11–16 грудня, Женева, 1997. Женева, Всесвітня організація охорони здоров'я, 1998. URL: <https://apps.who.int/iris/handle/10665/63857> (дата звернення: 09.10.2021).
2. Соколов В. Н, Анищенко Л. В, Бянов А. С, Никитина О. В. Внебольничная пневмония. Дифференциальная диагностика. COVID-19. Клінічна інформатика і Телемедицина. 2020. т.15, вип.16. С. 15-27.
3. Палагін О. В, Семікопна Т. В, Чайковський І. А, Сивак О. В. Телереабілітація: інформаційно-технологічна підтримка та досвід використання. Клінічна інформатика і Телемедицина. т.15, вип.16. С. 35-44.
4. Чередник Л. А. Використання електронних інформаційних ресурсів у сфері охорони здоров'я України. Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2021. № 2. С. 57-62.
5. Дубчак, Л. О. Телемедицина: сучасний стан та перспективи розвитку. *Системи обробки інформації*. 2017. №1. С. 144-146.
6. Біловол А.М., Берегова А.А., Ткаченко С.Г. Телемедицина – як актуальний прорив у підготовці майбутніх лікарів. матеріали. Всеукраїнської наук.-практ. конференції з міжнародною участю Актуальні проблеми вищої медичної освіти і науки Всеукраїнська науково-практична конф. з міжнародною участю. Харків, 8 квітня 2021 р. Харків, 2021. С 28.
7. Крот В. І. Аналіз та розробка програмного забезпечення з відкритим кодом для опрацювання та передачі телемедицинських даних по каналу WiFi : кваліфікаційна робота освітнього рівня „Магістр“ „122 — комп'ютерні науки“ Тернопіль : ТНТУ, 2021. 141 с.
8. Панченко О. А, Антонов В. Г. Фактори інформаційної безпеки суспільного розвитку в державному управлінні. Клінічна інформатика і Телемедицина. т.15, вип.16. С. 121-128.
9. Гулька О. О. Алгоритми захисту персональних даних пацієнта в телемедицині : кваліфікаційна робота освітнього рівня „Магістр“ „122 — комп'ютерні науки“ Тернопіль : ТНТУ, 2019. 73с.
10. Беззуб І. Телемедицина в Україні: реалії та перспективи URL: http://nbuvip.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2467:telemedicsina-v-ukrajini-2&catid=71&Itemid=382 (дата звернення: 15.10.2021).
11. Берназ-Лукавецька, О. М. Дистанційні медичні послуги та телемедицина. Епідемії в Європі і право: від Риму до COVID-19 : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. м. Одеса, 12 черв. 2020 р. Одеса. С. 34-36.
12. Оносовський Д. Телемедицина: сьогодні, майбутнє або тупік? URL: <https://dejure.ua/telemedicina-nastoyashhee-budushhee-ili-t/> (дата звернення: 14.10.2021).
13. Грехова О. В. Проблеми та перспективи медичного страхування в Україні. Стратегічні напрями соціально-економічного розвитку держави в умовах глобалізації. матеріали Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. М. Хмельницький 20 вересн 2019р. Хмельницький 2019, С. 79 URL: <http://socrates.vsa.org/repository/getfile.php/23755.pdf> (дата звернення: 15.10.2021).
14. Кисельова О. І. Надточій К. О. Система охорони здоров'я: загальний огляд. Правові горизонти. 2020 № 25 (38). С 25-33.
15. Goroshko A. Shapoval N. Lai T. Can people afford to pay for health care? URL: https://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0008/381590/ukraine-fp-eng.pdf (дата звернення: 15.10.2021).
16. Головка, О. Станько А. А. Телемедицина в епоху COVID-19. *Інформаційні моделі, системи та технології. Матеріали VIII наук.-технічної конференції Тернопіль 9-10 грудня 2020 р.* Тернопіль. 2020. С. 92-93.
17. Програма медичних гарантій: впровадження в Україні URL: https://moz.gov.ua/uploads/0/3798-programa_medicnih_garantij_vprovadzenna_v_ukraini.pdf (дата звернення: 05.10.2021).
18. Cotlear Daniel, Somil Nagpal, Owen Smith, Ajay Tandon, and Rafael Cortez. Going Universal: How 24 Developing Countries are Implementing Universal Health Coverage Reforms from the Bottom Up. Washington, DC: World Bank. URL: doi:10.1596/978-1-4648-0610-0. (дата звернення: 15.10.2021).
19. Al-Shorbaji N. The World Health Assembly resolutions on eHealth: eHealth in support of universal health coverage. *Methods Inf Med*. 2013. № 52(6). С. 463-466.
20. Методичні рекомендації з діагностики та лікування деяких захворювань при наданні телемедицинських послуг (для лікарів загальної практики – сімейної медицини) / Ю.В. Вороненко та ін. НМАПО імені П.Л. Шупика, 2019. 104 с.

21. Про затвердження плану заходів щодо реалізації Концепції розвитку електронної охорони здоров'я. Розпорядження КМУ від 29 вересня 2021 р. № 1175-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1175-2021-%D1%80#Text> (дата звернення: 05.10.2021).
22. Про схвалення Концепції розвитку електронної охорони здоров'я. Розпорядження КМУ від 28 грудня 2020 р. № 1671-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1671-2020-%D1%80#Text> (дата звернення: 05.10.2021).
23. Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні. Розпорядження КМУ від 15 травня 2013 р. № 386-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-%D1%80#Text> (дата звернення: 05.10.2021).
24. Про Рекомендації парламентських слухань на тему: "Про реформу охорони здоров'я в Україні". Постанова Верховної ради. Опубліковано Відомості Верховної Ради (ВВР), 2016, № 21, ст.450 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1338-19#Text> (дата звернення: 05.10.2021).
25. Меморандум щодо впровадження телемедицини. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/minregion-moz-svitovij-bank-ta-ministerstvo-zakordonnih-sprav-torgivli-ta-rozvitku-kanadi-pidpisali-memorandum-shodo-vprovadzheniya-telemedicini> (дата звернення: 05.10.2021).
26. Основи законодавства України про охорону здоров'я Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text> (дата звернення: 05.09.2021).
27. Про затвердження нормативних документів щодо застосування телемедицини у сфері охорони здоров'я. Наказ МОЗ від 19.10.2015 № 681 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1400-15#Text> (дата звернення: 11.10.2021).
28. Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах. Закон України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80/94-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 12.10.2021).
29. Про захист персональних даних. Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text> (дата звернення: 08.10.2021).
30. Булеца С.Б. Телемедицина: переваги та недоліки в правовому полі. Право України. 2020. №3. С. 49-60.
31. Tuckson Reed, Edmunds Margo, Hodgkins Michael, Telehealth. *New England Journal of Medicine*. 2017. №10. С.1585-1592.
32. What is telehealth? How is telehealth different from telemedicine? URL: <https://www.healthit.gov/faq/what-telehealth-how-telehealth-different-telemedicine> (дата звернення: 17.10.2021).
33. 50-state survey: Establishment of a patient-physician relationship via telemedicine URL: <https://www.ama-assn.org/system/files/2018-10/ama-chart-telemedicine-patient-physician-relationship.pdf> (дата звернення: 08.10.2021).
34. *Federation of State Medical Boards (FSMB). Model policy for the appropriate use of telemedicine technologies in the practice of medicine. Euless, TX; 2014 Apr.* URL: https://www.fsmb.org/Media/Default/PDF/FSMB/Advocacy/FSMB_Telemedicine_Policy.pdf (дата звернення: 08.10.2021).
35. Arizona Revised Statutes Title 36. Public Health and Safety § 36-3601. Definitions URL: <https://codes.findlaw.com/az/title-36-public-health-and-safety/az-rev-st-sect-36-3601.html> (дата звернення: 11.10.2021).
36. Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я. Закон України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1053-20#Text> (дата звернення: 05.10.2021).
37. Про затвердження Протоколу надання реабілітаційної допомоги пацієнтам з коронавірусною хворобою (COVID-19) та реконвалесцентам Наказ МОЗ України від 20.04.2021 № 771 URL: <https://moz.gov.ua/article/ministry-mandates/nakaz-moz-ukraini-vid-20042021--771-pro-zatverdzhennja-protokolu-nadannja-reabilitacijnoi-dopomogi-pacientam-z-koronavirusnoju-hvoroboju--covid-19-ta-rekonvalescentam> (дата звернення: 08.10.2021).
38. Про затвердження нормативно-правових актів з питань надання екстреної медичної допомоги. Наказ МОЗ 24.09.2020 № 2179 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1192-20#Text> (дата звернення: 08.10.2021).
39. Порядок роботи оперативно-диспетчерських служб центрів екстреної медичної допомоги та медицини катастроф. Постанова Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2020 р. № 1359 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1359-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.10.2021).
40. Про затвердження Порядку надання первинної медичної допомоги Наказ МОЗ України від 19.03.2018 № 504 URL: <https://moz.gov.ua/article/ministry-mandates/nakaz-moz-ukraini-vid-19032018--504-pro-zatverdzhennja-porjadku-nadannja-pervinnoi-medichnoi-dopomogi> (дата звернення: 12.10.2021).
41. Жуковська А.Ю. Інноваційні технології інклюзивної медицини. Економіка та інноваційний розвиток національного господарства. 2020. №3-4. С. 19-30.
42. Трансформація охорони здоров'я у 2020 році: основні підсумки та досягнення. URL: <https://nszu.gov.ua/novini/transformaciya-ohoroni-zdorovya-u-2020-roci-osnovni-pidsumki-438> (дата звернення: 08.10.2021).
43. Про утворення Державного клінічного науково-практичного центру телемедицини Наказ МОЗ України від 25.05.2007 № 269 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0269282-07#Text> (дата звернення: 16.10.2021).

44. Про затвердження переліку платних послуг, які надаються в державних і комунальних закладах охорони здоров'я та вищих медичних навчальних закладах. Постанова КМУ від 17 вересня 1996 р. № 1138 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1138-96-%D0%BF#Text> (дата звернення: 16.10.2021).
45. Kat Jercich. 22 states changed telemedicine laws during the pandemic URL: <https://www.healthcareitnews.com/news/22-states-changed-telemedicine-laws-during-pandemic> (дата звернення: 12.10.2021).
46. Про затвердження Змін до деяких нормативно-правових актів Міністерства охорони здоров'я України Наказ МОЗ від 14.06.2021 № 1195 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0835-21#Text> (дата звернення: 08.10.2021).

References.

1. WHO (1997), "A health telematics policy in support of WHO's Health-For-All strategy for global health development: report of the WHO group consultation on health telematics", available at: <https://apps.who.int/iris/handle/10665/63857> (Accessed 09 Oct 2021).
2. Sokolov, V.N. Anyschenko, L.V. Bianov, A.S. and Nykytyna, O.V. (2020), "Community-acquired pneumonia. Differential diagnosis. COVID-19", *Klinichna informatyka i Telemedytsyna*, vol. 15, no. 16, pp. 15-27.
3. Palahin, O.V. Semikopna, T.V. Chajkovskiy, I.A. and Syvak, O.V. (2020), "Telerehabilitation: information technology support and experience", *Klinichna informatyka i Telemedytsyna*, vol. 15, no. 16, pp. 35-44.
4. Cherednyk, L.A. (2021), "Use of electronic information resources in the field of health care in Ukraine", *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia*, vol. 2, pp. 57-62.
5. Dubchak, L.O. (2017), "Telemedicine: current status and prospects", *Systemy obrobky informatsii*, vol. 1, pp. 144-146.
6. Bilovol, A.M. Berehova, A.A. and Tkachenko, S.H. (2021), "Telemedicine - as an urgent breakthrough in the training of future doctors", *Materialy. Vseukrains'koi nauk.-prakt. konferentsii z mizhnarodnoiu uchastiu "Aktual'ni problemy vyschoi medychnoi osvity i nauky"* [Proceedings of the All-Ukrainian scientific-practical conference with international participation "Actual problems of higher medical education and science"], Kharkiv, Ukraine, 8 april.
7. Krot, V.I. (2021), *Analiz ta rozrobka prohramnoho zabezpechennia z vidkrytym kodom dlia opratsiuvannia ta peredachi telemedychnykh danykh po kanalu WiFi* [Analysis and development of open source software for processing and transmission of telemedicine data via WiFi], TNTU, Ternopil', Ukraine.
8. Panchenko, O.A. and Antonov, V.H. (2020), "Factors of information security of social development in public administration", *Klinichna informatyka i Telemedytsyna*, vol. 15, no. 16, pp. 121-128.
9. Hul'ka, O.O. (2019), *Alhorytmy zakhystu personal'nykh danykh patsiienta v telemedytsyni* [Algorithms for the protection of personal data of the patient in telemedicine], TNTU, Ternopil', Ukraine.
10. Bezzub, I. (2016), "Telemedicine in Ukraine: realities and prospects", available at: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2467:telemeditsina-v-ukrajini-2&catid=71&Itemid=382 (Accessed 25 Oct 2021).
11. Bernaz-Lukavets'ka, O.M. (2020), "Remote medical services and telemedicine", *Epidemii v Yevropi i pravo: vid Rymu do COVID-19 : materialy Mizhnar. nauk.-prakt. konf.* [Epidemics in Europe and Law: From Rome to COVID-19: Proceedings of the International Scientific and Practical Conference], Odesa, , Ukraine, 12 June, pp. 34-36.
12. Onosovskiy, D. (2021), "Telemedicine: present, future or dead end?", available at: <https://de-jure.ua/telemedicina-nastoyashhee-budushhee-ili-t/> (Accessed 25 Oct 2021).
13. Hrehova, O.V. (2019), "Problems and prospects of health insurance in Ukraine. Strategic directions of social and economic development of the state in the conditions of globalization", *Materialy Mizhnar. nauk.-prakt. internet-konf.* [Proceedings of the International Scientific and Practical Internet Conference], Khmel'nyts'kyj, Ukraine, 20 sept, pp. 79, available at: <http://socrates.vsau.org/repository/getfile.php/23755.pdf> (Accessed 25 Oct 2021).
14. Kysel'ova, O.I. and Nadochij, K.O. (2020), "Health care system: an overview", *Pravovi horyzonty*, vol. 25 (38), pp. 25-33.
15. Goroshko, A. Shapoval, N. and Lai, T. (2018), "Can people afford to pay for health care?", available at: https://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0008/381590/ukraine-fp-eng.pdf (Accessed 25 Oct 2021).
16. Holovko, O. and Stan'ko, A.A. (2020), "Telemedicine in the era of COVID-19", *Informatsijni modeli, systemy ta tekhnolohii. Materialy VIII nauk.-tekhnichnoi konferentsii* [Information models, systems and technologies. Proceedings of the VIII scientific and technical conference], Ternopil', Ukraine, 9-10 dec, pp. 92-93.
17. Ministry of Healthcare of Ukraine (2017), "Medical guarantees program: implementation in Ukraine", available at: https://moz.gov.ua/uploads/0/3798-programa_medicnih_garantij_vprovadzenna_v_ukraini.pdf (Accessed 25 Oct 2021).
18. Cotlear, D. Somil, N. Owen, S. Ajay, T. and Rafael, C. (2015), *Going Universal: How 24 Developing Countries are Implementing Universal Health Coverage Reforms from the Bottom Up*, World Bank, Washington, DC, USA. doi:10.1596/978-1-4648-0610-0.
19. Al-Shorbaji, N. (2013), "The World Health Assembly resolutions on eHealth: eHealth in support of universal health coverage", *Methods Inf Med*, vol. 52(6), pp. 463-466.
20. Voronenko, Yu.V. (2019), *Metodychni rekomendatsii z diahnozyky ta likuvannia deiakykh zakhvoriuvan' pry nadanni telemedychnykh posluh (dlia likariv zahal'noi praktyky – simejnoi medytsyny)* [Guidelines for the diagnosis and treatment of certain diseases in the provision of telemedicine services (for general practitioners - family medicine)], NMAPO imeni P.L. Shupyka, Kyiv, Ukraine.

21. Cabinet of Ministers of Ukraine (2021), Resolution “On approval of the action plan for the implementation of the Concept of e-health development”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1175-2021-%D1%80#Text> (Accessed 25 Oct 2021).
22. Cabinet of Ministers of Ukraine (2020), Resolution “On approval of the Concept of e-health development”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1671-2020-%D1%80#Text> (Accessed 25 Oct 2021).
23. Cabinet of Ministers of Ukraine (2013), Resolution “On approval of the Information Society Development Strategy in Ukraine”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-%D1%80#Text> (Accessed 25 Oct 2021).
24. Verkhovna Rada of Ukraine (2016), Resolution “On the Recommendations of the Parliamentary Hearings on “On Health Care Reform in Ukraine””, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1338-19#Text> (Accessed 25 Oct 2021).
25. Cabinet of Ministers of Ukraine (2018), “Memorandum on the introduction of telemedicine”, available at: <https://www.kmu.gov.ua/news/minregion-moz-svitovij-bank-ta-ministerstvo-zakordonnih-sprav-torgivli-ta-rozvitku-kanadi-pidpisali-memorandum-shodo-vprovadzheniya-telemedicini> (Accessed 25 Oct 2021).
26. Verkhovna Rada of Ukraine (1993), The Law of Ukraine “Fundamentals of the Legislation of Ukraine on Health Care”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text> (Accessed 25 Oct 2021).
27. Ministry of Healthcare of Ukraine (2015), “On approval of normative documents on the use of telemedicine in the field of health care”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1400-15#Text> (Accessed 25 Oct 2021).
28. Verkhovna Rada of Ukraine (1994), The Law of Ukraine “On Protection of Information in Automated Systems”, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80/94-%D0%B2%D1%80#Text> (Accessed 25 Oct 2021).
29. Verkhovna Rada of Ukraine (2010), The Law of Ukraine “On Protection of Personal Data”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text> (Accessed 25 Oct 2021).
30. Buletsa, S.B. (2020), “Telemedicine: advantages and disadvantages in the legal field”, *Pravo Ukrainy*, vol. 3, pp. 49-60.
31. Tuckson, R. Edmunds, M. and Hodgkins, M. (2017), “Telehealth”, *New England Journal of Medicine*, vol. 10, pp.1585-1592.
32. National Coordinator for Health Information Technology (2019), “What is telehealth? How is telehealth different from telemedicine?”, available at: <https://www.healthit.gov/faq/what-telehealth-how-telehealth-different-telemedicine> (Accessed 25 Oct 2021).
33. AMA (2018), “50-state survey: Establishment of a patient-physician relationship via telemedicine”, available at: <https://www.ama-assn.org/system/files/2018-10/ama-chart-telemedicine-patient-physician-relationship.pdf> (Accessed 25 Oct 2021).
34. Federation of State Medical Boards (FSMB) (2014), “Model policy for the appropriate use of telemedicine technologies in the practice of medicine”, available at: https://www.fsmb.org/Media/Default/PDF/FSMB/Advocacy/FSMB_Telemedicine_Policy.pdf (Accessed 25 Oct 2021).
35. FindLaw Staff (2018), “Arizona Revised Statutes Title 36. Public Health and Safety § 36-3601. Definitions”, available at: <https://codes.findlaw.com/az/title-36-public-health-and-safety/az-rev-st-sect-36-3601.html> (Accessed 25 Oct 2021).
36. Verkhovna Rada of Ukraine (2020), The Law of Ukraine “On rehabilitation in the field of health care”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1053-20#Text> (Accessed 25 Oct 2021).
37. Ministry of Healthcare of Ukraine (2021), “On approval of the Protocol for the provision of rehabilitation care to patients with coronavirus disease (COVID-19) and convalescents”, available at: <https://moz.gov.ua/article/ministry-mandates/nakaz-moz-ukraini-vid-20042021--771-pro-zatverdzhennja-protokolu-nadannja-reabilitacijnoi-dopomogi-pacientam-z-koronavirusnoju-hvoroboju-covid-19-ta-rekonvalescentam> (Accessed 25 Oct 2021).
38. Ministry of Healthcare of Ukraine (2020), “On approval of regulations on the provision of emergency medical care”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1192-20#Text> (Accessed 25 Oct 2021).
39. Cabinet of Ministers of Ukraine (2020), Resolution “The order of work of operative-dispatching services of the centers of emergency medical care and disaster medicine”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1359-2020-%D0%BF#Text> (Accessed 25 Oct 2021).
40. Ministry of Healthcare of Ukraine (2018), “On approval of the Procedure for providing primary medical care”, available at: <https://moz.gov.ua/article/ministry-mandates/nakaz-moz-ukraini-vid-19032018--504-pro-zatverdzhennja-porjadku-nadannja-pervinnoi-medichnoi-dopomogi> (Accessed 25 Oct 2021).
41. Zhukovska, A.Yu. (2020) “Innovative technologies of inclusive medicine”, *Ekonomika ta innovatsijnyj rozvytok natsional'noho hospodarstva*, vol. 3-4, pp. 19-30.
42. National Health Service of Ukraine (2020), “Healthcare Transformation in 2020: Key Findings and Achievements”, available at: <https://nszu.gov.ua/novini/transformaciya-ohoroni-zdorovya-u-2020-roci-osnovni-pidsumki-438> (Accessed 25 Oct 2021).
43. Ministry of Healthcare of Ukraine (2007), “On the establishment of the State Clinical Research and Practice Center for Telemedicine”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0269282-07#Text> (Accessed 25 Oct 2021).
44. Cabinet of Ministers of Ukraine (1996), Resolution “On approval of the list of paid services provided in state and municipal health care institutions and higher medical educational institutions”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1138-96-%D0%BF#Text> (Accessed 25 Oct 2021).

45. Kat, J. (2021), "22 states changed telemedicine laws during the pandemic", available at: <https://www.healthcareitnews.com/news/22-states-changed-telemedicine-laws-during-pandemic> (Accessed 25 Oct 2021).

46. Ministry of Healthcare of Ukraine (2021), "On approval of Amendments to certain normative legal acts of the Ministry of Health of Ukraine", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0835-21#Text> (Accessed 25 Oct 2021).

Стаття надійшла до редакції 31.10.2021 р.